

A Néprajzi Múzeum gyűjteményei

A maga nemében egyedülálló, szépen kivitelezett és lenyűgözően adatgazdag kiadványt jelentetett meg a 125 éves múltta visszatekintő Néprajzi Múzeum. A könyv háromnegyede a kalandos sorsú intézmény 29 gyűjteményének történetéről, azok jelenlegi állapotáról, szakmai és kutatási problémáiról, valamint a jövőjükre vonatkozó tervekről szól. Ezt követi az idézett *Irodalom* szakbibliográfiája, majd egy olyan, 16 tételből álló *Függelék*, amely a közzétett dokumentumokkal, mutatókkal újszerű és nélkülözhetetlen forráskiadvánnyá teszi a kötetet a néprajz és etnológia meg általában a muzeológia története, ill. korszerű kérdései iránt érdeklődők számára.

Megtudhatjuk (a 3. és 4. sz. függelékből), hogy mikor alapították a világ hasonló feladatkörű néprajzi gyűjteményeit, múzeumait (XIV. század), ill. hogy mikor, ki vezette a Magyar Néprajzi Múzeumot (mely 1872–94 között a Magyar Nemzeti Múzeum ún. Ethnographiai Osztálya volt) vagy hogy kik voltak és kik ma is az egyes gyűjteményeket kezelő muzeológusok. Fontos és hasznos pl. az 5. számú függelék, mely a Néprajzi Múzeum nyomtatott, ill. sokszorosított kiadványainak (folyóiratok, sorozatok, kérdőívek és gyűjtési útmutatók, egyedi kiadványok, kiállításvezetők és katalógusok stb.) részletes könyvészeti ismertetését tartalmazza. Igen tanulságos a 6. függelék, mely az 1946–99 között rendezett kiállítások témára, rendező munkatársakra, helyre és időpontra vonatkozó részletes katalógusa, hisz egy szakma legnagyobb intézményének történetéhez szolgáltat adalékokat, és a változó szemléletbeli, módszertani megoldásokat pergeti le előttünk filmszerűen.

A budapesti Néprajzi Múzeum Európa egyik legnagyobb Múzeuma, amely a 250 ezer műtárgy mellett több millió oldalnyi kéziratos vagy sokszorosított írásos feljegyzést, 400 ezer fényképet, ill. diapozitívot, több ezer órányi film-, video- és hangfelvételt őriz és gondoz. Az anyag háromnegyede ugyan magyar, de az ún. Nemzetközi Osztály az öt kontinens minden részéről jelentős, világszerte ismert és keresett etnológiai anyaggal rendelkezik a külföldi expedíciók, ill. kutatói hagyatékok hozadékaként. Ezek a nemzetközi gyűjtemények a világ népeinek változatos és rohamosan változó, hagyományos és modern kultúrájáról adnak hiteles képet. „...Az egyetemes és nemzeti viszonya végigkíséri a Néprajzi Múzeum történetét az intézmény irányultsága és a kutatói szemlélet síkján egyaránt. A szakmai orientációban, a múzeumi tevékenység legáltalánosabb céljában és értelmében változó vegyületet adott az általános néprajz – etnológia, antropológia – és a szorosabban vett, a hazai viszonyokat tanulmányozó néprajz felfogásmódja” – írta bevezető tanulmányában Fejős Zoltán, a Néprajzi Múzeum jelenlegi főigazgatója, a kiadvány kezdeményezője és munkálatainak irányítója.

A 29 gyűjteményről az intézményben gyakor és ma dolgozó szakemberek, az egyes gyűjteményeket kezelő muzeológusok egységes szempontok szerint készítették el beszámolóikat. (A beszámolók szempontrendszerét az 1. számú függelék-

ben olvashatjuk.) Közös vállalkozásuk célját Fejős Zoltán így foglalta össze: „A kötet célja nem egyszerűen a múzeum történetének megírása, sokkal inkább a gyűjtemények mint tudományos források, de egyben absztrakciók kialakulásának, a néprajzi anyaggyűjtés története szemléleti mintáinak a rekonstruálása.”

Emellett természetesen képet alkothat az olvasó arról is, hogy milyen helyet töltött be a múzeum a magyar néprajzi kutatás egészében; hogyan alakult viszonya a társtudományokkal, ill. a társzmúzeumokkal; történeti korszakokként milyen lehetőségei voltak a „szerzeményezésre”; milyen szerepe volt a nemzeti önismeret gyarapításában, a hagyományos népi kultúra értékeinek megismertetésében és megőrzésében; a múlt gazdaság- és társadalomtörténeti folyamatainak értelmezésében.

A múzeum ugyan tárgyakat gyűjt, de a tárgyi világon keresztül kulturális információkat halmoz fel és tárol. „A néprajzi tárgyakban fölhalmozódott tudás csak a kontextus ismeretével együtt alkalmazható tudás.” – olvashatjuk a bevezető tanulmányban. Ebből következik, hogy a jövőben a muzeológus tevékenysége nemcsak a tárgyak gyűjtéséből fog állni, hanem azok „kontextusára” is kiterjed. Ezáltal pedig meg fog változni a múzeumok feladatainak, módszereinek köre és közművelődésben betöltött szerepe.

Itt nincs kellő terem arra, hogy az idézett célok és szakmai szempontok illusztrálására egyenként szóljak a bemutatott gyűjteményekről, mindössze két árulkodó adatot szeretnék kiragadni a sokból, amely jelzi, milyen változások zajlottak le az elmúlt évtizedekben a Néprajzi Múzeum tevékenységében. Az Ethnológiai Adattári Osztály keretein belül (ötéves előmunkálatok nyomán) 1979-ben jött létre az *Inventáriumgyűjtemény*. (Ez a legfiatalabb gyűjtemény, miközben a *Fényképgyűjtemény* több mint százéves múltra tekint vissza.) Az itt található hagyatéki leltárak lehetővé teszik, hogy a múzeumban őrzött néprajzi műtárgyak egykori értékét, ill. értékváltozásait felbecsülhessük. Hoffmann Tamás egykori főigazgató, a gyűjtemény alapítója úgy vélte: „A levéltárakban fennmaradt leltárak és a múzeumi raktárakban őrzött tárgyak egymásra vetítésével jutunk közelebb a történeti folyamatok megértéséhez.” Ez az új forrásként használható kora újkori iratanyag „összeköti a néprajzi muzeológiát a falusi és városi társadalmak történetét kutató történetírással, agrártörténettel és szociológiával.”

Ugyancsak fiatal, mindössze harmincéves az *Egyházi gyűjtemény*, amelynek anyagát 1968-ban válogatták ki a Magyar Osztályhoz tartozó szokás-, játék-, bútor – és világítóeszköz –, ill. a néphitgyűjtemény tárgyai közül. A népi vallásosság, kegyesség műtárgyait (a szentképeket, szobrokat, a templomi mennyezetek festett kazettáit, az ún. „kolostormunkákat”) hazánkban is, másutt is korábban inkább a művészettörténet módszereivel vizsgálták; a paraszti élet „képzőművészete” a néprajztudomány „senkiföldje” volt. Az utóbbi harminc évben azonban a vallásos népi ábrázoló művészet „felfedezésével” nemcsak egy újabb kiállítási területtel bővült, de újabb kutatási irányzatokkal is (különböző etnikumok és felekezetek vallásos tárgyai; az elit és a populáris kultúra egymásra hatásának vizsgálata pl. a vallásos ponyvanyomatványokon keresztül) gazdagodott a néprajzi muzeológia.

A Néprajzi Múzeum gyűjteményeiről készített összefoglalás érdekes, elgondolkoztató és sokoldalú kiadvány. Igazi kézikönyv a szakkutatóknak, tankönyv a néprajz és muzeológia szakos egyetemi hallgatóknak, információgazdag, színes adattár a szakmán kívüli érdeklődőknek. Örömteli és jó megoldás, hogy a kötet

végén egy rövid összefoglalás és a tartalomjegyzék németül és angolul is olvasható. Egyetlen komoly kifogásomat azonban nem hallgathatom el: kimaradt belőle a könyvtár ismertetése. Pedig a múzeum könyvtára az ország leggazdagabb magyar néprajzi és etnológiai szakkönyvtára, amely nemcsak a kutatók és az egyetemi hallgatók, hanem a nagyközönség számára is nyitva áll. A magyar nemzeti és az egyetemes emberi kultúra értékeinek feltárásában és őrzésében jelentős szerepet vállaló Néprajzi Múzeumnak egy újabb ismertető kiadvánnyal mielőbb pótolnia kellene ezt a hiányosságot.

(Főszerkesztő: Fejős Zoltán. Szerkesztők: Árva Judit–Gyarmati János–Szűcs Alexandra. Néprajzi Múzeum Budapest, 2000. 1058 p. 64 fekete-fehér és színes fénykép)

Küllös Imola

Képes levelezőlap
az OSZK plakáttárának állományából

*Minden kedves olvasónknak, előfizetőnknek,
kollégánknak
kellemes karácsonyi ünnepeket
és
boldog új évet kíván*

a Szerkesztőbizottság